

Derleme Makale (Review Article)

TURİST REHBERLERİNE PERGE ANTİK KENTİ İÇİN ALTERNATİF BİR TANITIM ÖNERİSİ: KENTİN İLK KADIN LİDERİ PLANCIA MAGNA (AN ALTERNATIVE PROPOSAL TO PRESENT ANCIENT CITY OF PERGE FOR PROFESSIONAL TOURIST GUIDE: PLANCIA MAGNA, DOUGHTER OF THE CITY)

Nedim YÜZBAŞIOĞLU¹ (orcid.org/ 0000-0002-6079-9980)

Mehmet BAHAR^{1*} (orcid.org/ 0000-0001-5377-7292)

¹Akdeniz Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, Antalya, Türkiye

²Kapadokya Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksek Okulu, Havacılık Yönetimi Bölümü, Nevşehir, Türkiye

Özet

Pamphylia bölgesinde kurulmuş olan Perge, Antik Çağın önemli kentlerinden birisi olagelmıştır. Bugün Antalya ili Aksu ırmağında (Kestros) dört km uzağında ve denizden ise on bir km içerdedir. Kenti önemli kılan özelliği kentin Panhellenistik dönemin karakteristik özelliklerini taşıyan bir kent olmasıdır. Diğer bir özelliği ise, Hristiyanlığın Roma kentlerine yayılmaya başladığı dönemde, bir kadın lider, Palancia Magna, tarafından yönetilmiş olmasıdır. Palancia Magna M.S. 1. ve 2. Yüzyıllarda Pamphylia bölgesindeki Perge kentinde yaşamış İtalyan kökenli Plancius ailesinin kızı olduğu ve babası M. Plancius Varus'un senatörlük ve eyalet valilikleri yaptığı bilinmektedir. Öte yandan Palancia Magna'nın, (M.S. 120-126) kamusal alandaki bu konumunu ailesinin ve eşinin imparatorluk içerisindeki konumu sayesinde elde ettiği; yoksa imparatorluğun kozmopolit yapısı gereği kadına kendi potansiyelini açığa çıkaracak fırsatları sağlayan bir yönetim sistemine sahip olmasından kaynaklandığı sorunsal araştırma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla araştırma Perge'nin kızı olarak bilinen Palancia Magna üzerinden Roma da kadının konumunu ve kenti yönetme tarzını, kadının ve mekanın karakterini belirleyen o dönemin düşünce akımlarının izlerini sürerek rehberlerin mekan odaklı tanıtımlarını dönemin farklı düşünce perspektifiyle de desteklemelerine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bütünsel olarak anlaşılabilen bir arkeolojik kent veya mekânın fiziksel olarak anlatılması da mümkün olamaz. Dolayısıyla araştırma da Roma imparatorluğunun kentin siyasal, sosyal, ekonomik yapısı ve bu yapı içerisinde bir kadın figürü olarak Palancia Magna'nın konumu bu çerçevede incelenmeye çalışılmıştır. Diğer taraftan daha açık ve detaylı olarak araştırılması gereken o dönemin düşünce akımları ve bu düşüncelerin Roma imparatorluğunda kentin yönetim biçimini ve kadının konumunu nasıl etkilediği türünden konular, sadece bir ön hazırlık bilgisi olarak kısaca değinilmiş olup, diğer araştırmalara bırakılmıştır.

Anahtar kelimeler: Roma İmparatorluğu, Perge Antik Kenti, Palancia Magna

Abstract

Perge, founded in the Pamphylia region, has been one of the important cities of the Ancient Age. Perge is four km away from Aksu River (Kestros) in Antalya province and eleven km from the sea. The important feature of the city is that it is a city that has the characteristic features of the Panhellenistic period. Another feature is that it was ruled by a female leader, Palancia Magna, at the time when Christianity began to spread to Roman cities. Palancia Magna AD. I. and II. it is known that she was the daughter of the Plancius family of Italian origin who lived in the city of Perge in the Pamphylia region in the centuries and her father M. Plancius Varus was the senator and the provincial governorship. On the other hand, Palancia Magna (AD 120-126) achieved this position in the public sphere thanks to the position of his family and wife in the empire. The question of whether the empire has a management system that provides opportunities for women to reveal their potential, due to the cosmopolitan nature of the empire, emerges as an area of research. Therefore, the research aims to help the guides to support the place-oriented promotions of the period with a different perspective of thought by following the traces of the thought currents of that period, which determined the position of women in Rome and the style of managing the city, the character of the woman and the place, through Palancia Magna, known as Perge's daughter. In the research, the political, social and economic structure of the city of the Roman Empire and the position of Palancia Magna as a female figure in this structure were tried to be examined within this framework.

Keywords: Roman Empire, Perge Ancient City, Palancia Magna

* Sorumlu yazar: mehmet.bahar@kapadokya.edu.tr

DOI: 10.33083/joghat.2021.96

1. Giriş

Turizm açısından özellikle de turizm rehberliği açısından bakıldığında arkeolojik kentlerin tarihe yataklık yapan mekanlar olarak tanıtıldığını gözlemlemekteyiz. Arkeolojik kentleri anlamak için, genellikle, o dönemin mekanına odaklanılır. Halbuki, ilgili dönemde kendini öne çıkarmayı başaran insanlar, onların yaşadığı dönemin şartları ve döneminin insanların dünyaya bakış açılarını etkileyen düşüncelerin, inanç sistemlerinin anlaşılması sayesinde mekanın, kentin ve toplumun yapısına ilişkin bütünsel bir düşünceye ulaşılabilir.

Perge Antik Kenti Tarihi Tunç Çağı'na kadar indiği, Genç Klasik, Hellenistik ve Roma İmparatorluğu dönemlerinin kentsel dokusuna sahip olduğu ve Dolayısıyla UNESCO Dünya geçici Mirası Listesin'nde kendine yer bulmasının üzerinde önemle durulmasına rağmen dönemi şekillendiren düşünce akımları ve Palancia Magna gibi zamanına parantez açmayı başaran kadınların yeteri kadar önemsenmediği görülmektedir. Bunun sebebi, Nasıroğlu (2017)'nin tespitiyle; tarih disiplininin erkek egemen, burjuvanın menfaatlerini temel alan yaklaşımı sayesinde başta kadın olmak üzere, işçiler ve köleler tarihin dışında tutulmuşlardır.

Ataerkil yaklaşımlar erkeği rasyonellik ve fiziksel olarak yetkinlik üzerinden tanımlarken kadını akıldışılık ve her bakımdan yetersizlikle özdeşleştirerek onu yok sayar. Tek tanrılı dinler ise bu durumu kurumsallaştırarak meşrulaştırır, bütün bunların sonucunda kadının emeği, hatta kendisi erkeğin denetimine girerek mülke dönüşür.

M.Ö 1. yüzyılda insanlara zengin olma fırsatları sunan ve onların geleceğe yatırım yapabilecekleri Roma İmparatorluğunun Küçük Asya'daki kentlerinden biri de Pergeydi. Planci ailesi de Tüccar olarak oldukça farklı fırsatlar sunan bu kente geldiler ve büyük bir servete sahip olmayı başardılar. M.S. 1. yüzyılın sonlarında ise ailenin reisi M. Plancius Varus, Asya'da bir vilayetin valiliğine yükseltilmesiyle birlikte, kızı Plancia Magna'yı aileye uygun biriyle evlendirmeyi düşünmeye başladı. Çok geçmeden Plancia Magna, muhtemelen evlendiklerinde altmışlı yaşlarında, imparatorlukta yüksek görevlere sahip, Pamfilya bölgesinde zenginliği ile bilenen, C. Julius Cornutus Tertullus adındaki bir Roma vatandaşı ile evlendirildi (Salisbury, 2001).

Metinden anlaşıldığına göre Roma imparatorluğunun bazı şehirlerinde, deniz ticaretine fırsat tanıyan coğrafi konumları dışında, diğerlerine göre farklı fırsatlar sunulmuş olması imparatorluğa bağlı bazı kentlerin kendilerine has yasaları ve uygulamalarının olabileceği sonucu çıkarılabilir. Öte yandan ailenin ataerkil olduğu ve babanın kararlarının kadınların gelecekleri üzerinde bağlayıcılığının olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, Roma geleneklerine göre Palancia Magna gibi hanımların babalarının ve kocalarının şöhretlerinin gölgesinde mütevazı bir hayat sürmeleri beklenirdi, ancak o geçmişin geleneklerinin pençesinden kurtularak kendi adına öne çıkmayı başarmış bir kadın figürü olarak karşımıza çıkması, kadının özgürlük alanının tek tanrılı dinler dönemlerinden daha geniş olduğunu göstermektedir.

Bu durum, doğal olarak, kendiliğinden, bu makalenin araştırma alanının sınırlarını belirlemektedir. Palancia Magnanın günümüze kadar taşınan ve adından bahsettiren başarılarının ardında ne gibi faktörler vardı? Roma'da kadının kamusal alandaki konumu dolayısıyla mı? Yoksa geleneksel olarak Romalı kadınların kendilerini gerçekleştirebilecekleri olanaklar apriori olarak var mıydı? Gibi sorulara verilecek cevapların yanında; o dönemde kadının öne çıkmasını sağlayan düşünce akımlarının Roma'da devletin ve kentlerin yönetim anlayışına etkisi gibi konular bu araştırmanın alanına denk düşmektedir.

Konu makale boyutunda incelenemeyecek kadar geniş bir perspektife sahip olduğundan, bu çalışmada bahsedilen konuların ana hatları bütünsel bir yaklaşımla incelenmeye çalışılmıştır. Nitel araştırma deseni kullanılması sebebiyle de herhangi bir etik kurul iznine ihtiyaç duyulmamıştır.

2. Roma İmparatorluğunda Kenti Etkileyen Düşünsel ve Siyasal Yapı

Romanın bir kentten nasıl oldu da bir imparatorluğa evrilmesi herkesin ilgi alanına giren bir konudur. Bilindiği gibi Roma kenti Etrüsklerin lideri olduğu bilinen Targuinus Priscus tarafından kurulmuştur. Zenginlik, güç ve kültür bakımından çağının diğer toplumlarından çok çok ilerdeydiler. Etrüskler ileri düzey kültürleri ve akılcılıkları sayesinde birçok kent kurmayı başarmışlardı. Roma'yı bir kente, köylüleri yurttaş ve kabile şefliğini monarşik bir kent devletine dönüştürme sürecini başlatmışlardır. Roma köylülüğün şekillendirdiği ufuksuz zihniyet kalıplarından sıyrılarak tüccarlar, işçiler ve kentin elitlerinin yaşadığı tüketici bir kente dönüşmüştür. Bunun sonucunda toplumsal tabakalar gelişmiş ve zamanla kendi aralarında çelişkileri de üretmiştir. Dolayısıyla artan çelişkileri yönetilebilir halde tutmanın ya da ortadan kaldırmanın çaresi olarak fetihlere yönelinerek kentten cumhuriyete ve cumhuriyetten imparatorluğa açılan yolunun taşları döşenmiş

oldu (İnan, 2015) . Öte yandan, Ayda (1974) batı medeniyetinin temellerinin Roma ve Yunan medeniyetine dayandığını yinelerken, Roma medeniyetinin bugünkü tarihi ve arkeolojik araştırmaların Roma medeniyetinin birçok unsurunun Etrüsklere borçlu olduklarını iddia etmektedir.

“Romalılar siyasi ve idari kuruluş şekillerinin çoğunu Etrüsklerden almışlardır. Meselâ, önce bir Danışma müessesesi olup, daha sonra yasama yetkileri kazanmış olan Yaşlılar Meclisi (Senato) Romalılara Etrüsklerden geçmiştir. Roma Hukukundaki meşhur “Emperium” mefhumunu bile, Etrüskoloji bilginlerine bakılırsa, Romalılar Etrüsklerden almışlardır. Eski Türklerdeki “Kut” mefhumuna tekabül eden ve Devlet otoritesi, Yönetme yeteneği veya icra Kuvveti diye izah ve tarif edebileceğimiz bu mefhum, bilindiği gibi bugün her Anayasanın temelidir. Romalılar sadece Devlet otoritesi fikrini değil, Devlet otoritesinin sembol ve amblemlerini de Etrüsklerden almışlardır. Bu arada diğer Lâtin dillerine de geçmiş, “taht” anlamındaki “trona” kelimesi bile etrüsktedir” (Ayda,1974:8).

Roma'nın kent olarak kendi tarihsel serüveninde birçok kültürü ve kurumu içselleştirerek o çağın kentinin toplumsal değişiminin ve ilerlemenin beşiği olduğunu göstermektedir. Öte yandan kent içselleştirdiği yeni kurumlar ve farklı düşünceler sayesinde devlete ve imparatorluğa doğru evrilerek gerek barındırdığı düşünsel yapı gerekse de yönetim şekli bakımından diğer kentlere örnek olmuştur.

Roma Kentlerinin planlamasının, mimarisinin ve yönetim biçiminin ardında insanların imgelerinde Roma kentinin bir tasarım olarak yaşaması olduğu düşünülebilir. Giderek değişen düşünce biçimleri ve yönetim tarzları kentleri ve toplumu da dönüştürerek rasyonel düşüncenin yerini irrasyonel düşüncenin alması hem kentleri hem de imparatorluğu olumsuz yönde etkilemiştir. İmparatorluk seviyesinde yaşanan gelişmeler diğer kentleri olduğu kadar bir Akdeniz kıyı kenti olan Perge'yi de doğrudan veya dolaylı olarak etkilemiş olması mümkündür.

Roma'nın kaos döneminden önceki son İmparatoru, M.S. 222 de Alexander Severus olduğu bilinir. Pergeyi yöneten Plancia Magna'nın dönemi henüz kausun başlamadığı fakat belki ilk belirtilerinin başladığı bir döneme denk düşmektedir.

Aslan (2017)'a göre imparatorluk dönemi Roma'sı M.Ö. 1. ve M.S. 5. yüzyıllar arası birbirini takip eden büyük imparatorların yanında güçsüz, iradesiz çok zayıf kadroların ve yöneticilerin yer aldığından imparatorluğun bünyesinde zayıflama izleri, istikrarsızlıklar baş göstermeye başlamıştır. İmparatorluğun kaderi artık askerlerin, ordu kumandanlarının ihtirasları, entrikaları ve güç kavgaları tarafından belirlenmekte olduğunu tespit eder.

Aynı bağlam da bir diğer tespit ise Akman (2012)'dan gelmiştir, M.Ö. 1. yüzyıldan sonraki yıllarda cumhuriyet yönetimi senatüs yönetiminden başka bir anlam taşımadığına, cumhuriyetin yetersizliklerine ilişkin tartışmalar söz konusu olmaya başladığını, senatüs içinde dahi Roma devletinin yegane kurtuluşunun diktatörlükte olduğu fikri tartışmaların ana çözüm konusu olduğunu bildirmektedir.

Bu tür dönemler genellikle kaotik bir karakter taşıdığından yönetim değişiklikleri entrikalar ve derin siyasi çekişmeler sonucunda gerçekleşebilmektedir. Dolayısıyla, bürokrasi dışardan içeriye doğru kuşatılmış, yeteneksiz fakat ihtiraslı insanlar tarafından ele geçirilmeye açık hale gelmektedir. Bu yüzden de toplumu bir arada tutan değerler zedelenmiş, üstüne dinlerin hakimiyet kavgaları da eklendiğinde, düzeni sağlamak giderek daha da zorlaşarak devlet kaosa sürüklenmektedir. Bu ise yönsüzlük olarak tanımlanabilecek bir durumdur. Öte yandan Roma imparatorluğunun tarihinden süzülüp gelen Roma aklının yerini irrasyonel bir akıl aldığından çözüm önerileri de bu irrasyonelitesiye koşut olarak ortaya çıktığı söylenebilir.

Plancia Magna'nın Pergeyi yönettiği dönem tam da bu gelişmelerin yeni yeni filizlenmeye başladığı döneme rastlamış olsa gerek. Yani, Plancia, dış gelişmeler sonucu devletin yapısındaki zayıflıklar dış şartların baskısını daha da artırarak istikrarsızlıklara, iç çekişmelere neden olduğu, insanların kendi içlerine kapanmaya başladığı kriz yıllarında başarılı bir yönetim sergilemeyi başarabilmiştir.

Aslan (2017)'nın deyimiyle, bu dönemde, gelecek korkusu içindeki insanlar duyusal dünyadan kaçıp öte dünyaya yönelmişlerdir. İçinden geçilmekte olunan zorlu sosyo psikolojik durum öte dünyayı vaat eden tek tanrılı dinlerin toplum arasında geniş bir yayılma alanı bulmasına fırsat yaratmıştır. Dünyanın kötü bir güce sahip, cahil bir Demiorgos eliyle yaratılmış olduğu, dolayısıyla kötülük denilen şeyin onun doğasında, içselleştirilmiş olduğu fikriyle meydana çıkan Gnostik düşünce akımı umutsuz kitlelerde yankılanmıştır. Karamsarlığın hüküm sürdüğü bu dönemde, benzer bir damardan gelen, Yeni Pythagorasçılar Dünyanın yaratılış itibarıyla kötü olduğu bundan dolayı da bir an önce ondan kurtulmak olduğu ana temasıyla ortaya

çıktılar. Dahası, dünyadan kopan insanlara göksel bir hayat ve ebedi kurtuluş vaat ederek diğer tek tanrılı dinler gibi Hristiyanlık imparatorluk sınırları içinde yayılma alanı ve fırsatı bulmuştur.

Hristiyanlığın yayılması sadece bir din değiştirme olayı değil, giderek kiliseler üzerinden kurumsallaşan dinin devlete ortak olması tehlikesini de içinde taşımaktadır. Tanrı adına kendilerine tanrısallık yükleyen ve sonradan kutsallaşan bir kesimin Kilise üzerinden Roma imparatorluğunu işgali anlamına gelmekteydi. Bir bakıma, Roma imparatorluğunu tanrının imparatorluğuna dönüştürerek Hristiyanlık içinde eritilmesi amaçlanmaktaydı. Yani, bir kentin Roma imparatorluğuna dönüşmesi serüvenü tekrar kentlerden başlayarak yıkılma serüvenine dönüşmekteydi. Çünkü, kentler azizlerin ve yoldaşlarının gezdiği, propoganda merkezlerine dönüştürülerek, kutsal kent ilan edilerek hedef haline gelmekteydiler.

Bu gelişmeler sürerken, Yunan Kentlerinde ise Milet ve Akdeniz havzasında insanlar ticaretle meşgul olmuşlar, en kuytu köşelere kadar ulaşarak dünyayı tanımayı ve fethetmeyi amaçlamışlardır. İnsanın ilgisi artık kosmosa değil mutlu olma arzusuna yönelmiştir. Kentleri yeniden inşa etmeye başlamışlar ve planlı bir kent yönetimini hayata geçirmişlerdir. Dönemin filozoflarında ise insanın kendi gücü ve imkanı ile mutlu olabileceği düşüncesi hâlâ hakim görüş olmaya devam etmiştir (opcit). Fakat, mahalesef, imparatorluk içine akan irrasyonel akım rasyonel aklı esir ederek onu kendi misyonu olan ruhun kurtuluşuna ermesini sağlamayı amaçlayan bilgi ve pratikleri irrasyoneliteye uygun hale getirmeye çalışan bir aygıtta indirgenmiştir. Bu görüş, Roma Kentlerinin toplumsal yapılarını etkilediği gibi mimari yapısını da dönüşüme uğratmıştır.

İnsanın giderek gelişmesiyle birlikte düşünce yapıları da değişmekte, bu değişime paralel olarak insan kendi mekanını da değiştirmektedir. Fakat bu değişimin yönü insanın aklının bağımlı veya bağımsız, rasyonel veya irrasyonel olmasına bağlı olarak belirlenmektedir. Dolayısıyla, insan düşüncesine bağlı olarak mekana yüklediği anlam da değişmektedir. Bu bağlamda, Mazi (2008) mekanın aynı zamanda mimari, yönetsel ve hiyerarşik bir yapılanmayı içerdiğini öne sürerek, düşüncenin mekanda farklılıklar meydana getirdiği sonucuna ulaşmaktadır.

Bu yüzden de mekanın şekillenmesine katkı sağlayan, kenti şekillendiren düşüncenin tanınması aynı zamanda kenti ve kenti yöneten zihniyeti de anlamının bir başka yolu olmaktadır. Bu bağlamda Roma imparatorluğunda kentler, kentleri çevreleyen ve donatan dini semboller yönetim tarzını yansıttığı gibi ardındaki düşünce yapısı veya ürettiği pratik hakkında da bilgi vermektedir. Bu bilgiler o zamanın ruhunu anlamamıza ve dönemin toplumsal yapısı, yönetimi ve tarihi hakkında daha geçerli yargılara ve kuramlara ulaşmamıza, ve tarihi mekanları daha gerçekçi bir boyuta taşımamıza ışık tutmaktadır.

Düşünce ve kentin yapılanması ilişkisi Roma'da olduğu gibi Rönesansta ve günümüzde de sürdüğü iddia edilebilir. Aktan (2012) rönesans döneminde (1450-1650) sanatsal düşüncelerin kent planına yansıdığını ve bunun etkisiyle geometrik kent planlarının projelendirildiğini ve bu bağlamda 'Filarete' 1460-1465 yılları arasında Milano'da kaleme aldığı tezinde Sforzinda adlı düşsel bir kenti anlattığını bildirir.

Her dönemin düşüncesi kentin mimarisini ve görünümünü etkilemektedir. Kent merkezlerinde yüksek yerlerde kutsal tapınakların ve suni tepelerin yükselmesi belki de merkezi bir örgütlenmenin olduğunu göstermektedir. Merkezi örgütlenme biçimi kenti yönetenin yada despotun düşünce yapısının kentin mimarisine taşındığını göstermektedir (Mazi, 2008).

Bu bağlamda Kent yaşadığı dönemin yaygın düşüncesinin hem mekanı hemde ürünü olduğu gibi toplumsal ilerlemenin yada gerilemenin yansıdığı bir ayna olarak tanımlanabilir. Aktan'ın ifadesiyle üretim biçimi ve toplumsal ilişkiler kentlerin fiziki mekanına yansımaktadır. Buna örnek olarak 18. yüzyılda 'Claude Nicolas Ledoux tarafından önerilen ideal kentin merkezini ne dini yapılar nede saray belirlemiştir. O zamanın ekonomik ilişkilerindeki değişime göre yeni merkez fabrika olmuştur. Şehir fabrika etrafında yapılanmıştır (Aktan, 2012).

Gerek dogmatik düşüncelerin gerekse de onu yansıtan simgelerin din üzerinden kurumsallaşarak kentin yapısına ve yaşam tarzına etki ettiği söylenebilir. Toplumlardaki hiyerarşi tanrıdan başlamak üzere onu temsil edenlerden aşağı doğru örgütlendiği gibi bu hiyerarşik yapı kentin örgütsel yapısını ve dolayısıyla yönetim tarzını da belirlemektedir. İnsanın doğayla olan ilişkisi ise insan insan çelişkisine doğru ilerleyerek, kentleşme ile birlikte, ilişkinin yapısı üretim ilişkilerine dönüşür. Marx'ın deyişiyle kültür üretim ilişkilerinin bir sonucu olarak karşımıza çıkar, sürekli kendini yeniden üretmek geleceğe taşınır. Yani kent genişledikçe kendi sömürgecilerini rantiyecilerini üretmek kapitalizmin kaldıracına dönüştüğü söylenebilir.

Görüldüğü üzere düşüncedeki ilerlemeye bağlı olarak toplumlar değişmekte ve bu düşünceler kente de yansımaktadır. Kentin yapısı toplumun uygarlık düzeyini gösteren bir göstergedir. Düşüncede bir aydınlanma

olmaması durumunda ise kentlerin bina yığınının dönüşeceği mutlak. Çünkü kentler insanın hayalinde canlandırdığı yaşamın mekanıdır. Aydınlanmamış bireylerden oluşan toplumun üretebileceği kentlerin bir karakteri, insana ve diğer canlılara bırakabileceği bir yaşam alanı ve tarzı olamaz. Bu tür bir toplumsal yapının diğer bireylerin ve canlıların kendini gerçekleştirme haklarına ve özgürlüklerine saygısı da olamaz. Dolayısıyla bu türden aydınlanmamış toplumlar tarafından üretilen bina yığınının kent kavramının dışına çıkartarak şehir yada başka bir kavram içinde tanımlanması daha yerinde olabilir. Bu yüzden, belki de, kent ve şehir kavramını bu düzlemde yeniden tanımlamak yerinde olacaktır.

Düşüncenin mekana yansıdığına değinilmişti, insanoğlu yaşadığı çevrenin ve Kentin bir imgesini tasarlaması sonucu kenti oluşturur (Aktan, 2012). Yani yaratılması istenen kent esasen insanın imgesinin bir uzantısıdır Roma İmparatorluğu ve eski Yunan kentleri, bu açıdan, kendinden sonra gelen nesillerin zihinsel imgelerini belirlediği yada imgenin yaratılmasına katkı sağladığı hasebiyle modern kentlerin imgesel ataları sayılabilir.

Ceylan (2004)'nın ifadesiyle, M.Ö. 6. ve M.S.4. yüzyıllar arasında Antik Roma Kentleri kültürünün ve uygar yaşamın bir sembolü olduğu gibi aynı zamanda günlük yaşamın akışına da yön veren bir işlevselliğe sahiptir. Kent mimarisi M.S. I. yüzyıla kadar bireysel algılar üzerinde kurulan imgeler nedeniyle ortogonal bir kent planlaması tercih edilmiştir. Yapılar birbirine uygun açılar yaparak kentin ana karakterini belirler. Elbetteki kentin yapısını etkileyen sadece bu gibi özellikler değildir. Kentler aynı zamanda tanrılarla arasındaki ilişki biçimini de kendi içinde yansıtır, tanrı kenti korur ve kent tanrıya aittir. Bu bakımdan Kent tanrının kutsal alanıdır ve tanrıya adanmıştır. Agora ve Akropolü de kutsaldır. Sokakların her iki yanında Hermes heykelleri konumlandırılmıştır. Kentler kendini kırsal bölgeden ayıran ve tanrının himayesine veren surlarla çevrilidir. Agora, kutsal alanlar, tiyatro gymnasionlar kentin içinin en önemli merkezlerini oluşturur. Diğer alanlar ise evler tarafından kaplanır (Wycherley, 1991:158; Braudel, 1990:138-139).

Bilindiği gibi Roma İmparatorluğuna bağlı kentler uzun yıllar Hellenistik kültürün egemenliği altında yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Anadolu, Hellenistik Dönem kırallığına bağlı Pergamon Kralı III. Attalos'un M.Ö. 133, ölümünden sonra miras yoluyla tamamen Roma imparatorluğuna geçmiştir.

Augustus döneminde M.Ö. 27 ile M.S. 180 yılları arasında içeren 'Pax Romana' Roma Barışı- ile birlikte Romada savaşların az olduğu, istikrarlı bir dönem yaşanmıştır. Augustus iç savaşların içinden gelen bir imparator olduğu için olsa gerek toplumsal barışa ve istikrara çok önem verdi (Öztürk, 2020). Belki de bu politikalar sonucunda gelen istikrar sayesinde askeri harcamalar azalmış, Akdeniz kıyısındaki kentler yeniden imar edilmeye başlanmıştır. Hellenizm kültürü ile birlikte yönetime yansıyan özgürlükçü anlayış Akdeniz bölgesinde yaşanan ticari faaliyetleri artırarak girişimcilik faaliyetlerinin genişlemesine neden olmuş ve bunun sonucunda ise kentler daha da gelişmiştir. Bir Akdeniz Kıyısı kenti olan Perge de diğer Roma kentlerine nispetle yurttaşlarına daha fazla özgürlükler ve fırsatlar tanıdığı için bir çok girişimci ve sanat erbabını kendine çekmeyi başarmıştır.

Kaya (2018)'nin ifadesiyle belki de bu sayede yeni imar edilen Roma Kentlerinde mimari süsleme üslupları, plastik işçiliğindeki geleneksel birikimleriyle Etrüsklere kadar dayanan mimari gelenek tuğla işçiliğinden mermere geçerek kentler yeniden imar edilmeye başlanmıştır. Görüldüğü gibi yaşanan yenilikler kentlerin kendini yeniden üretmesine ve değişmesine neden olmuştur.

3. Perge Antik Kenti

Aristoteles aileyi günlük ihtiyaçların karşılanmasında yeterli bir toplumsal birim olarak görmekle beraber daha ileri ihtiyaçların karşılanmasında yetersiz bulur. Bu yetersizlik aileleri daha ileri bir amacın gerçekleştirilmesine yöneltir. Birleşen aileler köyün kurulmasını sağlarlar. Fakat, Köy erdemli bir hayat sürmek için yada erdemli bir hayata geçiş için gerekli imkanları sağlayamaz. Sağlayamadığı için de köyler birleşerek Polis (kent) devletinin doğmasına yol açar (Ağaoğulları, 1994:349). Aristoteles kentin kurulmasının en temel ve en basit sürecini bildirmiştir. Fakat kentin gerek toplumların gelişmeleri gerekse de kentin kuruluşu çok sayıda değişkenle birlikte ele alınarak incelenebilecek ayrı bir alandır. Bu çalışmayı nispeten ilgilendirdiği için konunun diğer açımları derinliğine incelenmemektedir.

Perge antik kentinin her ne kadar uzun bir tarihi geçmişi olsa da diğer Roma kentlerinin özelliklerini taşımaktadır. Roma kentlerinin ortak özelliklerinin bilinmesi bu çalışmanın amacı açısından önemli olduğu belirtilmişti. Bu bağlamda, Ceylan (2002) antik dönem, M.Ö. 6 ve M.S. 4, Anadolu'daki Roma kentleri; Yunanca konuşulan, pagan bir din anlayışına sahip, mitolojik esintiler taşıyan kent hayatı ve kendilerini Helen olarak adlandıran ve kentli bir yurttaş olmanın bilincinde olan halkların yaşadıkları kentler olduğuna dikkat çekmektedir. Yazar ayrıca, kentlilik bilinci sayesinde kentlerin sürdürülebilirliğinin ve görkemli kent

mimarisinin temel belirleyicisi olduğunu ve bu bilinç sayesinde Roma İmparatorluğu içinde ortak bir kent mimarisi yaratılmış olduğu düşüncesindedir.

Dikkat edilirse, kentlilik bilinci kenti yaratan veya sürdürülmesine neden olan başka bir boyut olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bilinç ortak bir bilinç haline dönüşebilmekte, bu sayede ortak bir vizyon etrafında birleşerek hem vatandaşlık kimliği hemde kent kimliği üretebilmektedir. Belkide bu sayede Roma Kentleri demokratik toplum düzenini, özgür bir yaşam stilini ve mekanını yaratabilmiştir.

“Ortak bir mimari dil ve ortak malzemelerin kullanılması ile kent bir yapılar grubu olarak değil bir bütün olarak algılanmakta ve bu düzenin korunması kent halkının bilinci ve yerel yöneticilerin desteği ile sağlanmaktadır. Kentliler yalnız tarihleri ve ünlü yurttaşları ile değil kentlerinin görkemi ile de gurur duymaktadır” (Ceylan, 2002).

Kentlerin özelliklerine bakıldığında mimarisi sadece birbiriyle bütünleşmekle kalmamakta, yapılar kentle, mekânlar insanla, insan ise imgesiyle birlikte kentle bütünleşmekte ve belki de kenti yaratmaktadır. Esasen kent bina yığını olmaktan çok insan düşüncesini, yaşam sivilini ve bilincini yansıtan insan yapısı canlı mekânlardır. Kent aydınlanmamış toplumların kurduğu şehir 'in aksine kendini geleceğe taşıyacak bilince, akla ve gelişmiş bir kültüre sahiptir.

Plancia'nın kenti Perge ise genel olarak diğer Roma kentlerinin bir uzantısı olmakla birlikte konumunun avantajlarını fırsata çevirebilen de bir kent olduğu anlaşılmaktadır. Yılmaz'ın (2014) verdiği bilgilere göre Pamphylia bölgesinin başkentinin Side mi yada Perge mi olduğu konusunda bir netlik olmasa da Perge'nin kentle bütünleşmiş tanrıçası Artemis'e sahip olması onu daha kutsallaştırmaktadır. Bu yüzden Pergenin başkent olmasa bile çok önemli bir kent olduğu gayet açıktır.

Öte yandan ünlü söylevci, Cicero, M.Ö. 79 yılında Kilikia eyaletinin questoru olan Gaius Verres'i Perge'de kanun dışı faaliyetlerde bulunduğu ile ilgili bir konuşmasında pergenin ne kadar önemli bir kent olduğunu gösteren pergeyle mündemiç Diana tapınağından bahsetmektedir.

“Bildiğimiz gibi, Perge'de; Diana'nın çok eski ve çok saygı duyulan kutsal tapınağı vardır; Bunun da G. Verres tarafından soyulduğunu ve yağmalandığını ve Diana figürünü sarmalayan tüm altın'ın çıkartılıp götürüldüğünü iddia ediyorum” (Pekman, 1973:81-82).

Ayrıca, Perge antik kenti M.Ö 3. yüzyılda yaşayan matematiksel astronominin babası olarak kabul edilen Apollonius'a, M.S. 2. yüzyılda yaşayan filozof Varus'a ve ünlü fizikçi Asklepiades'a ev sahipliği yaptığı bilinmektedir (Erny, 2012). Kent'te bilimsel faaliyetlerin sürdürülebileceği bir ortamın ve geleneğin olduğunu göstermektedir.

Ayrıca, kent Hristiyanlık tarihi bakımından da önemlidir. Pamphylia'nın tek başına eyalet olduğu dönem İmparator Cladius (M.S. 41-54) zamanına kadar devam etmiştir. Tam da bu tarihlerde Hristiyanlığı kurumsallaştıran kilise örgütünün kurucusu olan Aziz Paulos kente gelmiştir (Yılmaz, 2014). Bu bağlamda bir çok Anadolu kenti Paulusun yolculukları sırasında uğramasından dolayı incilde adları geçmiştir. Bu yüzden bu kentler kutsal mekanlar olarak bilinmektedir. Paulosu misafir eden kentler: *Antiochia, Seleucia Prea, Tarsus, Antioch Psidia, İconium, Lystra, derbe, Attalia, Perge, Myra, Patara, Cnidus, Miletus, Trogilium, Assos* (Ceylan, 2002). Pergeyle birlikte dört kent Antalya ile sınırları içinde olduğu görülmektedir.

Kentin coğrafi bakımdan, geo stratejik bir konuma sahip olduğu görülür, Pavlus'un ziyareti de esasen bu stratejik konuma işaret eder. Kentin doğusu geniş bir ovaya açılmakta, denizden içerde kurulmuş olmasına rağmen Kestros nehri yardımıyla deniz ile bağlantı kurulabilmesi, hem doğusu hem batısında geniş tarım yapılabilecek arazisinin, kuzeyinde torasların olması, denizden içerde konumlanması dolayısıyla güvenlik bakımından kendini koruyabilmiştir. Ayrıca denize ulaşım sağlayabilmesi ise ticaret bakımından kente avantajlar sağlamıştır (Özdizbay, 2014).

Kentin bu özellikleri dolayısıyla birbirinden farklı kültürlere sahip insanları cezbetmiş ve bu yüzden perge çok kültürlülüğe dayanan helen kültürünü benimsemiş bir kente dönüşmüş olabilir. Esasen Helen kültürünün oluşmasında ve yayılmasında önemli bir rol oynayan Büyük İskenderin stratejik askeri amaçları doğrultusunda kullandığı ve önem verdiği bir kent olması hasebiyle Helen kültürü izlerini de taşıması zaten beklenir. Mierse (1997) kent kapısı avlusunda yapılan kazıda çıkartılan kristes yazıtlar, Perge'nin altı kutsal kurucu babasının olduğundan bahsetmektedir: Mopsos, Kalkas, Makhanon, Leontheus, Riksos ve Lobos. Şahin (1996) ise kurucular dolayımı ile Pergeyi Troia savaşına katılmış Helen kahramanlarının kurduğunu iddia etmektedir. Mierse (1997) yuvarlak taş kuleden oluşan kapının hellenistik döneme ait olduğunu, girişin ise at nalı şeklindeki bir avluya açıldığını bildirmektedir.

Erny (2012) Hadrianus (M.S. 117-138)'un imparatorluk devrinin başından itibaren Perge'ye çok önemli bayındırlık yatırımları yapılmış olduğunu; kentlerin su sorununu çözmüş, kentlere tapınakların yapılması, diğer kamu binalarının onarılması ve limanların yapılması gibi eyaletlerin işleriyle yakından ilgilenildi. Cladius ve Septimus Severus döneminde önemli bayındırlık çalışmaları olduğunu bildirilir. Bu çalışmalar sayesinde Perge Roma'nın çoğu kentini aşan bir şehir planına sahip olmuştu. Diğer Roma kentlerindeki gibi Perge'nin de halka açık alanlarda yapılan binaların ve kentlerin yenilenme projelerinin varlıklı vatandaşlar tarafından finanse edildiği görülmektedir.

Şahin (1996) Plancia Magna'nın kentin güney girişinde bulunan Hellenistik döneme ait kulelerin arkasındaki oval avluyu tanrılar ve kahramanlar salonuna dönüştürdüğünü bildirmektedir. Oval avluda karşılıklı duvarların her birinde yedi alt ve yedi üst olmak üzere on dörder tane niş olduğuna dikkat çekmektedir. Pekman (1973:90) Palencia Magna'nın Helenistik kapının tam bir restorasyonunu ve süslemesini gerçekleştirdiğini ve memleketine adanmış kentin girişine bir zafer anıtı diktiğini bildirir.

Bu nişlerin birbirine denk olmadıkları adeta bir hiyerarşik dizilim olduğu görülmektedir. Nitekim Perge konusunun gurularından sayılan Sencer Şahin bunu ima etmektedir.

“...kaideler üzerindeki kurucu heykelleri kent ve palancia Magna için taşıdıkları anlam ve önem derecelerine göre ve üzerinde durdukları kadidelerin cüssesiyle orantılı olarak farklı büyüklükte yapılmışlardı” (Şahin,1996).

Babos, Rixsos ve Manyas'ın heykellerinin hiyerarşik sıraya göre dizildiklerini ve karşı duvarda üst nişlerde ise çağdaş kurucu heykellerinin olması gerektiğini iddia eder. Dahası, M.Plancius Varus'un ismini taşıyan kaidenin ölçülerinin hemen hemen Kabos'ununkine denk olduğunu ve orta üstü kemerli yüksek nişte durduğunu bildirmesi Plancia ailesinin kutsal kurucular arasında yer aldığını ve kent yönetiminin hiyerarşik bir yapısı olduğu yönündeki düşünceleri desteklemektedir.

Bu bağlamda Roma'da kent yönetiminin ana karakterinin anlaşılması. Bu sayede Palencia Magna'nın kentin yönetimine nasıl geçtiğini ve nasıl kutsal kurucular arasında yer aldığı hakkında bir kanaate varılmasının yolunu açabilir.

Pekman (1976: 36-38) Perge'de bule, demos ve gerusia adında üç idari meclis'in varlığından bahseder. Şehrin içişlerini bule'nin ve halk meclisi demos'un, genel denetleme ve adli işleri yürüten yaşlılardan meydana gelen gerusia'nın üyeleri her yıl yeniden seçimle görevlendirilmekteydi. Aynı şekilde pergede delikanlıların dini ve askeri eğitimlerinden sorumlu ephebos'lar ve ephebosluktan gençlik çağına gelmiş olanlardan oluşan neos'lar adında gençlik örgütlenmesi mevcuttu. Kent'in ihtiyaçlarının karşılanmasından sorumlu ticareti düzenleyen, ürünlerin pazara gelmesinden ve halkın ihtiyaçlarının belirlenmesinden sorumlu olan agoramonos diye bir kamu görevlisi vardı. Gymnasiarkshos'lar ise dini törenleri bayramlar gibi sosyal faaliyetleri düzenleyen kamu görevlileriydiler.

Öte yandan, Pekman (1976) Perge'de demiurgos, strategos, agoronomos gymnasiarkhos, phylarkos gibi üst düzey kamu görevlilerinin varlığından bahseder. Perge'de rastlanan iki yazıtta şehrin bayındırlık faaliyetlerinde büyük ölçüde katkıda bulunmuş olan Plancia Magna'nın *demiurgos* olarak adının geçtiğini bildirmektedir.

Eski çağda yürütülen bu meclis üyeliklerinin karşılığında şan ve şereften başka herhangi bir ücret verilmediği ve üstelikte bu insanlar giderlerini kendi keselerinden karşılamaktaydılar. Dolayısıyla bu tür görevlere genellikle varlıklı olan insanlar talip olabiliyordu. Kentlerine katkı yapan varlıklı şahsiyetlere örnek olarak Plancia verilebilir. Kente yaptıkları katkılardan dolayı Plancius Varus ve oğlu G Plancius Varus için heykeller dikilmiş ve kaidelerinde ktistes- kutsal kurucu- olarak betimlenmişlerdir. Yine aynı aileden Plancia Magna için blue, demos ve gerusa şeref yazıtları dikmişlerdir.

Bu durum, Plancia'nın kent yönetiminde katılımcı ve diğer toplumsal örgütlenmelerle işbirliği içinde bir yönetim sergilediğinin bir göstergesi sayılabilir. Yani Plancia Magna elde ettiği konumu sadece aileden gelen avantajları ve zenginliği dolayısıyla değil, toplumsal kesimlerle özellikle de gençlik örgütlenmesiyle sıkı bir ilişki içinde olmasından da kaynaklanmış olabileceği düşünülebilir.

4. Roma İmparatorluğunun Kamusal Alanında Kadının Statüsü ve Rolü

Kadın tarihi, mücadele eden, gelişen, tutkuları olan, anonim sıradan insanların hikayesidir (Lerner,1997: 208). Eski Roma kadınlarının Yunan kadınları gibi siyasette yerleri olmamasına karşın onlara göre kısmen daha özgür bir kadın potesi çizmekteydiler. Fakat her iki toplumun ana karakterini erkek hegemonyasının oluşturduğu bir gerçeklikti. Aile reisi kyrios koca yada baba olarak fiili otoriteydi, kadın onların egemenliği

altında ömrünü tamamlamak zoundaydı, mal varlığını yönetme hakkı da kendinde değildi. Orta sınıf kadınlar ise, köleler ve hayat kadınları ise soylu kadınlardan daha özgür bir hayat sürerlerdi. Düğünlere, cenazelere ve önemli halka açık eğlencelere katılabilirlerdi (Özkan, 2018). Diğer yandan kadının egemenlik alanı hemen hemen yok olduğunu vurgulayan Erişgin'e göre (2013) Roma kadını evlendiğinde, hak ehliyetini ve variyetini kaybederdi. Kocasının egemenliği altında (manus) bulunan kadın egemenliğini tamamen kocasına bırakır. Kadın kamusal alanda ise görev ve sorumluluk alamazdı. Ancak, kadının toplumdaki bu durumu İmparatorluk döneminde sorgulanarak kadın büyük ölçüde hukuki bağımsızlık kazanmıştır. Tarım toplumundan ticaret toplumuna doğru evrildikçe kadın da ticaret yaşamında yer almaya ve bununla birlikte erkek hegemonyasından da kurtulmaya başlamıştır.

Belkide bu yüzden Akdeniz kıyılarındaki kentlerde Plancia Magna gibi kadınlar erkek egemenliğinden kurtularak öne çıkmayı başarmışlardır. Fakat, daha önce Hannibal savaşından sonra kadınların artan israflarını önlemek için onlara aşırı oranda vergi koyan, ve alışverişlerini sınırlayan Oppia Kanunu'nun savaşın bitmesinden sonra bile devam etmesi üzerine kadınlar yasaya karşı direniş göstererek itiraz etmişler ve kanunu kaldırtmayı başarmışlardır. Dolayısıyla Roma kadın tarihinde kadınların içinde yaşadıkları duruma karşı itiraz edebilecekleri bir alan yarattıkları görülmektedir (Baş, 2019: 23).

Bu bağlamda Roma imparatorluğunda ve cumhuriyetinde öne çıkmış bazı kadınların faaliyetleri ve üstlendikleri roller Romada kadının statüsü hakkında bir fikir verebilir. Bu yüzden, Cornelis Willem van Galen (1997)'nin Geç Roma Cumhuriyeti ve Erken İmparatorluk'ta Kadınlar ve Vatandaşlık adlı eserinde geçen bazı örnek kadınların kısa hayat hikayelerine yer verilmiştir.

Varlıklı Roma kadınlarından yüksek miktarda vergi alınmaya çalışılması üzerine halk tarafından tanınan ve kadınlar adına onları savunan ve devletin bu uygulamasına karşı çıkan bir kadın lider Hortensia'nın mitingi belki de ilk aktivist kadın hareketi sayılabilir.

Hortensia M.Ö. 42 Kadınlar adına yaptığı bir konuşmanın Appian versiyonunda, kadınların savaş gibi erkeksi bir şeyi paylaşmadıklarını söyleyerek triumvirleri (Antik Roma'da devleti temsil eden üç kişi) azarladı. Kadınlar savaşa katılmadığını ve bu nedenle herhangi bir bedel ödememesi gerektiğini söyledi. Hortensia'ya göre kadınlar, Roma barbar istilalarıyla tehdit edilirse; gönüllü olarak katkıda bulunmaya tamamen kararlı sadık vatandaşlardı. Ancak, onları Romalı erkekler arasında hiçbir rolleri olmayan bir iç savaşını finanse etmeye zorlamak meşru değildi. Üçlüler öfkeliydi (The triumvirs) çünkü onlara böyle bir şekilde ve bir kadın tarafından hitap ediliyordu. Korumalarını yolladılar, ancak bu iç savaş zamanında bile, kadınlara halk içinde saldırmak kabul edilemezdi. Halk tepki gösterdi ve üçlüler geri çekilmek zorunda kaldı; Zengin kadınların mülklerine uygulanan vergi kısmen iptal edildi ve 400 kişi ile sınırlandırıldı (Cornelis Willem van Galen, 1997). Hortensia'nın bu konuşması Roma'da kadının konumu hakkında bize bir bilgi vermektedir. Politik hegemonyaya karşı kadınların örgütlenebilecek kadar özgürlük alanına sahip olduklarını bu anekdottan çıkarılabiliriz. Fakat kadınlar arasındaki hiyerarşiyi de akılda tutmak gerek, çünkü bu konuşma özellikle varlıklı kadınlardan savaş giderlerini karşılamak amacıyla aşırıya kaçan miktarlarda vergi toplanmak istenmesi üzerine kadınlar bir karşı duruş sergilemişlerdir.

Appian'a göre Hortensia, iddialarını Roma adetlerine göre uygun kadın davranışı sınırları içinde çerçeveye yerleştirerek başarılı olmuştu. Kendisini ve diğer kadınları, konumlarının sınırlarını bilen, vatansever ve yasalara uyan kadın vatandaşlar olarak sundu (Cornelis Willem van Galen, 1997). Appian'ın anekdotunun verdiği şey, genel olarak Romalı kadınların durumu hakkında değil soylu kadınların durumu hakkında bilgi verdiği yönünde bir kanaat var olsa da diğer kadınlara örnek olduğu yadsınamaz.

Kadınlar devlet meselelerine karışmak istemediler ve sadece ailelerinin onuru tehdit altında olduğu için öne çıktılar. Hortensia kadınları adaletsizce muamele görmüş ve bu nedenle etkili Romalı erkeklerin desteğine ihtiyaç duyan masum seyirciler olarak betimleyip, konuşmasını iyi huylu bir Romalı bayan için uygun görülebilecek şekilde sınırlayarak, triumvirlere onu cezalandırma veya argümanlarına saldırma fırsatı vermemiştir.

Bu konuşma onların yurttaş oldukları anlamına gelir: hukuken bağımsızdılar ve ailenin erkek reisine tabi değillerdi. Hortensia'nın konuşması olağanüstü idi ve M.Ö. 42'deki belirli bir durumla ilgiliydi. Appian, bu kadınların kendi mülklerini yönetme özgürlüğünün veya vatandaş olarak konumlanmalarının da istisnai olup olmadığını ise net olmadığını söyler. Yalnızca bu kaynağa dayanarak, bu direnişin tüm Romalı kadın vatandaşlar için mi yoksa yalnızca bu seçkin kadın grubu için mi geçerli olduğu sorgulanabilir. Aslında, konumlarının tarihsel doğruluğu bile sorgulanabilir; Appian'ın açıklamasının M.Ö 42'deki kadınların

konumunu değil, iki yüzyıl sonraki kendi dönemindeki durumu yansıtmaları olasıdır (Cornelis Willem van Galen, 1997).

Bu belirsizlik, antik dünyada kadınlarla ilgili çalışmalarda yaygın bir sorunu yansıtıyor; Hortensia'nın konuşmasının daha geniş bir ilgi düzeyinde değerlendirmeyi zorlaştıran kadın davranışına ilişkin kaynak kıtlığıdır.

'Bugün kölem olan kız artık kendine ait. [...] Ben iyi bir adam, çekici bir vatandaş değil miyim? Bugün Atina eyaletini çok daha fazla büyüttüm ve bir kadın vatandaşla büyüttüm'.

Bu parça, M.Ö. 2. yüzyılın başında kadınların Romalı olarak kabul edildiğinin bir göstergesi olsa da, Romalı bir kadının vatandaş olmasının gerçekte ne anlama geldiğini netleştirmiyor (Cornelis Willem van Galen, 1997).

Palancia Magnanın elde ettiği başarıların arkasında hangi faktörlerin olduğu ve onu kentin yönetimine taşıyan sürecin genel olarak Roma'da kadının konumu ile ilintili olması gerektiği düşünülebilir. Bir kadının (özellikle yirmili yaşlarındaki birinin, Plancia evlendiğinde olması gerektiği gibi) kendi servetini kontrol etmesi alışılmadık bir durumdu. Halbuki, kamuya açık yazıtlar, Plancia'nın kocasının kontrolü olmaksızın kendi parasını ve cömertçe harcadığını göstermektedir (Salisbury, 2001).

Plancia Magna ve kardeşi aileden kalan önemli bir mirası paylaşmışlar ve kendi amaçları doğrultusunda kullanmışlardır. Kardeşi kendi fonlarını kendi kariyerini ilerletmek için geleneksel Roma tarzında kullanırken, Plancia Magna kendi parasını kamuda bir statü elde etmek için kullandı. Plancia, ailenin Perge'deki statüsünü perçinlerken, ailenin erkekleri Roma'da kamuda kariyerlerini sürdürdükleri söylenmektedir. Bununla birlikte, bir Romalı için servetin, öncelikle toplumun saygısını, hatta övgüsünü kazanmak için kullanılması yeğlenirdi, Roma Cumhuriyeti ve imparatorluk süresince, Romalılar, genellikle erkekler, sık sık servetlerini kamu yararına katkıda bulunmak amacıyla kullandılar. Büyük binalar veya diğer kamusal anıtlar inşa ettiler, rahiplere başta bulundular ve onları desteklediler veya oyun sahaları, tiyatrolar gibi halka açık gösterilerin sunulacağı alanlara yatırım yaptılar (Salisbury, 2001).

Yazıtlarda geçmiş olduğu haliyle, kentin üst yöneticisi, Artemis rahibesi, tanrılar anası rahibesi ve İmparator kültü baş rahibesi gibi taşımış olduğu payelerden anlaşıldığı gibi Palancia Magna bir taraftan siyasi, dini ve sosyal amaçlı vazifeler yüklenirken, öte yandan da Perge'yi geliştirme icraatlarını sürdürmüştür (Şahin, 1996).

Statü sahiplerinin böylesi cömertliklerine karşılık, onların politik ve sosyal üstünlüğü minnettar halk tarafından kutlanarak meşrulaştırılmış oluyordu. Üst düzey ve toplumsal statü sahibi Roma vatandaşlarının halkın faydalanabileceği mekanlar açarak şehrin dokusuna katkı sağlamaları, halkla aralarında örtülü bir sözleşme olduğu düşüncesi uyandırmaktadır.

Gözden kaçırılmaması gereken diğer bir önemli nokta ise, bütün bu faaliyetlerin belkide temelinde Evergetism (zengin olan insanların mal varlıklarından bir kısmını yada tamamını topluma bağışlamaları) olarak adlandırılan sisteme dikkat çekmek gerekmektedir. Bu uygulama aynı zamanda Roma toplumunun patron-müşteri ilişkileri sisteminde de yer etmiştir (www.wikiwand.com/en/Euergetism). Bu kurum kamusal yaşamın kalbinde yer alır. Helenistik Yunan ve Roma medeniyetlerinde görülen birçok başarıda bu sistemin katkısı olduğu görülmektedir.

Plancia Magna'nın Perge kapısını yeniden inşa etmesinin ve heykeller yaptırmasının, Perge'deki diğer erkek yöneticilerle rekabet içinde olduğu yönünde yorumlanabilir. Böyle bir rekabette onu abideleştiren projesi Perge'nin su sistemini geliştirmesidir. Bundan dolayı kendisi 'Kentın Kızı' unvanı ile onurlandırılmıştır ve bu sayede kentin yönetimi tamamen Plancia Magna'ya bırakılmıştır (Erny, 2012).

Plancia Magna'nın yenilediği kapıdaki yazıtların gün yüzüne çıkarılması ve incelenmesi, Roma kentlerinde "kadın" cinsiyetinin bir kentte hangi alanlarda yer alabileceğini ve onu dönüştürebileceğinin apaçık bir göstergesidir.

Plancia Magna'nın şehrin yeniden ayağa kalması için yaptıklarından 2000 yıl sonra 1946 yılında ilk kazı çalışması Prof. Dr. Arif M. Mansel tarafından başlatılmıştır. Fakat 1975 yılına kadar ağır aksak giden kazı çalışmaları Manselin vefatı sebebiyle kazıların başına geçen bir başka hemcinsi ve Türkiye'nin ilk kadın arkeoloğu Prof. Dr. Jane İNAN'ın yaptığı çalışmalar ile şehir yeniden ayağa kalkacaktır (Özdizbay, 2014).

Panhellenizm kültürü Roma imparatorluğunun yönetim ve toplumsal yapısının temel belirleyicisi haline geldiği bilinmektedir. Perge'de Palancia Magna dönemi Hristiyanlığın Roma imparatorluğu içerisine doğru yayılmaya başladığı bir döneme rastlaması, diğer kentler gibi Perge'nde Hadrianus tarafından özellikle desteklenmesine neden olmuş olabilir. Çünkü, Roma İmparatoru Aelius Hadrianus M.S. 124-125 helen kültürü

temelinde ortak biliç oluşturarak politik birliği sağlamayı amaçlamaktaydı. Hristiyanlığın yayılması uzun uğraşlardan sonra gelişen Panhelenizm birliği ve kimliği için bir tehdit oluşturabilirdi. Bu yüzden, Hadrianus zamanında Hristiyanlığın yayılmasına karşı bu tür şehirlerin desteklenmesi daha önemli hale gelmiş olabilir.

5. Sonuç

Günümüzde yaşanan teknolojik değişim ve gelişimden hiç şüphesiz genelde turizm özelde de rehberlik mesleği etkilenmiştir. Geliştirilen sanal gerçeklik ve/veya artırılmış gerçeklik uygulamaları ile artık mekanlar sanki içindeymişçesine gezilebilmekte ve o günkü gerçekçi görünüşleri izlenerek deneyimlenmektedir. Yaşanan bu teknolojik gelişmeler kullanıcılara görsel bir şölen sunmakla birlikte o dönemi anlamak ve o dönemde yaşananları tam olarak hissetmelerini sağlamakta yetersiz kalmaktadır. Bu yönüyle ne tür teknolojik gelişim olursa olsun, turist rehberlerinin duyguyu aktarmadaki rolü her zaman önemli olacaktır. Bu sebeple turist rehberleri genelde tüm antik kentlerde ama özelde de perge kentinde ziyaretçilere bilgi ve deneyimlerini aktarırken bu konuda klasik basma kalıp bilgilerin verilmesi yerine o dönemde yaşananları anlaması ve ziyaretçilere aktarması önemlidir.

Bu sebeple toplumlar sadece mekanları doldurmuş kalabalıklar değildir. Bir toplumun inşasının arkasında sosyo ekonomik ve sosyo politik şartların yanında düşünce akımlarının da rolünün olduğu yadsınamaz. Dolayısıyla bir toplumu, onun kurduğu mekanlarla birlikte kenti ve kentin ruhunu anlayabilmek için dönemin sıradan insanının etkileyen düşüncelerin anlaşılması önemlidir. Günümüz insanının tarihin bir kesitinde yaşamış bir uygarlıkla düşünsel boyutta tanışmalarına yardım etmek, onlara gezilen Kentin bir vatandaşı oldukları hissini verebilmek, farklı bir deneyimin tercübe edilmesine katkı sağlayabilir.

Kentin doğuşunda zamanın zeitgesti ve düşüncesinin rolü, insanın gelişmişliği ve ürettiği kültürü ve yönetim biçiminden ayrı düşünülemez. Aydınlanmamış toplumlar birbiriyle bağlantısı olmayan binalar yığını üretirken aydınlanmış olanlar insan imgesinin sınırlarını zorlayan insana özgürlük alanları sunan doğa ile bütünleşen kentler üretmektedir.

Ekonominin gelişmesiyle birliklikte ilişkilerin biçimi de değişmektedir, değişimi kendine lehine dönüştürebilen kadınlar, kendi özgürlük alanlarının kısıtlayıcılarından kurtularak diğer kadınları da içine alacak yeni bir zihinsel değişimi başlatabilmektedirler. Esasen kadının ekonomik özgürlüğü toplumun, kentin, doğanın ve tarihin görmezden geldiği diğer sömürülen her canlının özgürlüğü anlamına gelmektedir.

Romada toplum tarımdan ticarete geçerken kadında yeni ekonomi içinde yer alarak kendi konumunu yeni bir alana taşımayı bilmiştir. Belkide bu yüzden Akdeniz kıyılarındaki kentlerde sürdürülen ticaret nedeniyle Plancia Magna gibi kadınlar erkek egemenliğinden kurtularak, ekonomik özgürlüğü ile birlikte kişisel özgürlükleri de öne çıkmayı başarmışlardır.

Palancia Magna'nın başarısının diğer bir nedeni ise kendi amaçlarına ulaşabilmek için kendi hırsıyla parayı ve aile konumlarının sunduğu fırsatları birleştirerek geleneklerin engellerini aşmayı başarabilmiş olması olabilir. Pergelyi gezdiren rehberler, Tarihin ilk kadın belediye başkanı kabul edilen Palancia Magna'nın görev yaptığı dönem boyunca kentin imarının yanında, sanatına da yaptığı katkının altı çizilmelidir. Ayrıca geçmişin geleneklerinden kurtularak bir kadın olarak ortaya çıkması ve dönemine damga vurması da altı çizilmesi gereken bir diğer husustur.

Kaynakça

- Ağaoğulları, M.A.(1994). *Kent devletinden imparatorluğa*. İstanbul: İmge kitapevi.
- Akalın, A.G. (2003). Eskiçağda Grek kadınının toplumsal yaşantısı” *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, XI(33), 17-47.
- Akman, Ş. T. (2012). Roma Antikitesinde sosyal - politik – ekonomik değişimlerin hukuksal yapı ve kamu düzeni üzerindeki etkileri araştırma, *Hacettepe Hukuk Fak. Derg.*, 2(2), 89-107.
- Aktuğlu A.E. (2012). İdeal ve ütöpik kent modellerine ulaşım bağlamında biçimsel yaklaşımlar, *İdeal Kent*, 5, 68-103.
- Aslan, A. (2017). *İlkçağ felsefe tarihi: Hellenistik dönem felsefesi*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ayda, A. (1974). *Etrüskler Türkmü İdi?*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

- Baş, B. (2019). Hristiyanlığa Geçiş Aşamasında Roma Kadını, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.
- Boatwright, M.T. (1991). *Plancia Magna of Perge: Women's Roles and Status in Roman Asia Minor*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Ceylan B. (2002). Hristiyanlık merkezleri olarak anadolu kentleri, *Uluslararası Türk Dünyası İnanç Merkezleri Kongresi*, Mersin, s. 319.
- Ceylan, B. (2004). *Antik dönem anadolu kentleri ve kent mimarisi: antik kentlerde kent ve yapı etkileşimi*, Bursa Yapı Yaşam Kongresi.
- Cornelis Willem, V. G. (1997). *Women and citizenship in the late Roman Republic and the Early Empire*. Beuningen: Print Rendement.
- Erişgin, Ö.S. (2013). Roma toplumunda kadının konumu. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2), 1-31.
- Erny, G. K. (2012). *Constructing gender: female architectural patronage in Roman Asia Minor and Syria in the first through sixth centuries CE*. Classics Honors Projects. Paper 13.
- Gerda, L. (1986). *The creation of patriarchy; Women and history*. New York and Oxford: Oxford University Press.
- Gerda, L.(1997). *Why History Matters: Life and Thought*. New York: Oxford University Press.
- <https://www.wikiwand.com/en/Euergetism> / September 2020
- İnan, F. (2015). Kartalların imparatorluğu, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Araştırma Enstitüsü*, 1(1), 309-317.
- Kaya M. A. & Taşdöner, Ö. (2016). *Roma İmparatoru Hadrianus ve Anadolu: Geziler, Eyaletler ve Kentler*. İstanbul: Kuzgun Yayınevi.
- Kaya, F. H. (2018). Roma döneminde anadolu kökenli korinth başlıklarının yayılım alanı: sanat ve sanatçının devinimi, *İzmir Akdeniz Akademisi Dergisi*, 4, 6-32.
- Mazı, F. (2008). Antik Çağda Düşüncenin Kentsel Mekâna Yansıması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(10), 33-48.
- Mierse, W.E. (1997). The Roman second century gate at Perge and its literary associations. *Rev. do Museu de Arqueologia Etnologia*, 7, 49-64.
- Nasıroğlu, M. (2017). Tarihten Dışlanmak: Tarih yazımında Kadın Etkinliğinin Dolaylı Yollardan Saptanması Üzerine. *Social Sciences Studies Journal*, 13(12), 2243-2251
- Önen, T. N. & Arslan, M. (2019). Perge Kentinden Yeni Onurlandırma Yazıtları. *Libri*, V, 323-334.
- Özdizbay, A. (2008). Perge'nin M.S. 1. – 2. Yüzyıllardaki Gelişimi, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, 0-1.
- Özdizbay, A. (2008). Pamphylia - Perge Tarihi ve Roma İmparatorluk Donemi Öncesi Perge'nin Gelişimi: Güncel Araştırmalar Işığında Genel bir Değerlendirme. Euergetes, Delemen, İ., Çokay-Kepçe, S., Özdizbay, A., Turak, Ö. (Ed.), *Prof. Dr. H. Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı*, İstanbul, Suna & İnan Kıraç Research Institute On Mediterranean Civilizations, ss. 1187-1200.
- Özkan, B.E. (2017). *Yasalar ve Gelenekler Işığında Arkaik ve Klasik Dönem Yunan ve Cumhuriyet Dönemi Romalı Kadınların Aile Hayatı*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları.
- Öztürk, Ö. (2020). *Roma Tarihi Pax Romana*. Istanbul University Journal of Women's Studies, II, 1-25.
- Pekman, A. (1973). *Son kazı ve araştırmaların ışığı altında Perge tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Salisbury, J. E. (2001). *Encyclopedia of women in the ancient world*, Foreword By Mary Lefkowitz Santa Barbara, Colorado Oxford, England.
- Şahin, S. (1996). Perge Kentinin Kurucuları ve Plancia Magna. *Adalya*, 1, 45-52.
- Türkmen, M. (2008). Perge Aşağı Şehir Surları. Euergetes, Delemen, İ. Çokay-Kepçe, S., Özdizbay, A., Turak, Ö. (Ed.), *Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı*, İstanbul, ss. 1187-1200.

- Van Bremen, R. (1993). *Women and Wealth. Images of Women in Antiquity*. Detroit: Wayne State University Press.
- Yılmaz, T. (2014). *Perge'nin Eski Dünya Üzerine Fısıltıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, İstanbul.

BEYAN: Makalenin tüm yazarlarının makale sürecine verdikleri katkı eşittir. Yazarların bildirilmesi gereken herhangi bir çıkar çatışması yoktur. Çalışma nitel desenli bir çalışma olup, herhangi bir anket aracılığıyla veri toplanmadığı için etik kurul izin belgesine ihtiyaç duyulmamıştır.